

KULCSÁR GABRIELLA

Megelőzhetők-e az iskolai ámokfutások?

A pécsi egyetemi ámokfutással sajnos Magyarország is azon országok közé került, ahol már nem csupán fenyegető vízióként merül fel az iskolai lövöldözések lehetősége, hanem valóságos probléma, amelyet többé nem lehet megkerülni. Számos kutatásra és vizsgálatra érdemes kérdés merül fel: milyen okok vezethetnek idáig, beszélhetünk-e tipikus elkövetői profilról, hogyan lehet kezelni az átélt traumát, kik a felelősek az ilyen esetekért és így tovább. E kérdéseket is érintve e tanulmány elsősorban a megelőzés lehetőségeire fókuszál.

Az ámokfutás jellegű iskolai lövöldözések megakadályozásával kapcsolatban beszélhetünk hosszú távú, általános szintű megelőzésről, illetve konkrét ügyben alkalmazott intervencióról. Utóbbi esetben megkülönböztethetünk röviddel a tett megkezdése előtti, illetve utáni beavatkozást. Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogy melyek ezek a prevenciós és intervenciós lehetőségek iskolai szinten, értve ezen mind a középiskolákat, mind pedig az egyetemeket, hiszen ámokfutások már mindkét szinten előfordultak a világban. A megelőzés és beavatkozás teljes rendszere ennél persze jóval komplexebb. Az iskolai prevenció és intervenció ugyanis akkor tud elérni igazi eredményeket, ha sikerül együttműködni a családokkal, a diákokkal és azokkal az intézményekkel is, amelyek hozzájárulhatnak a problémás helyzetek megoldásához (családsegítők, rendőrség stb.). Makroszinten természetesen a média és általánosságban a társadalmi közérzet is nagyban hozzájárulhat a hasonló bűncselekmények elmaradásához vagy számuk növekedéséhez. E tényezők részletes feltárása azonban meghaladja e tanulmány kereteit.

A következőkben a hosszú távú prevenciótól a rövid távú intervencióig haladva kerül sor az említett opciók bemutatására.

A hosszú távú megelőzés

Az elsődleges prevenció, azaz a hosszú távú megelőzés a legkíváncsabb, egyszersmind a legnehezebben elérhető cél. Lényege az olyan iskolai légkör kialakítása, amelyben az agresszió konstruktív formában levezethető, illetve

hogy a gyermekek olyan szülői háttérrel érkezzenek, ahonnan egészséges önbecsülést és nyitott kommunikációra való képességet hoznak. Természetesen naivitás lenne azt hinni, hogy e célok teljes körűen megvalósíthatók. Soha nem lesz olyan társadalom, ahol minden család egészséges vagy ahol tökéletes iskolák végzik a másodlagos szocializációt. Ettől függetlenül a törekvéseknek ebbe az irányba kell mutatniuk a realitás korlátait elfogadva.

Wielfried Schubart és *Hanns Dietrich Dann* öt alapelvet, alapcél gyűjtött össze, ezek követése kimutatottan hatásos az erőszak megelőzésében.¹

Az *első* a tanár–diák kapcsolatok minőségének fejlesztése. Ideális esetben a tanárok megértők, nyitottak és érzelmileg is képesek a gyerekekhez kapcsolódni, egyszersmind konzekvens határokat, elvhűséget és így határozott fejlődési irányt mutatnak a diákoknak. Ezen elemek megléte teszi lehetővé, hogy a tanár–diák szerepek egyértelműen elhatárolódjanak, egyúttal a kommunikáció megfelelően rugalmas és ezáltal őszinte legyen. Aligha kell hangsúlyozni, hogy nincs egyszerű dolguk a tanároknak a leírtak megvalósításában, főként ha olyan gyerekekkel kerülnek szembe, akik otthon érzelmi bizonytalanságban élnek, és az indulatoknak szinte csak destruktív levezetési módjait ismerik. Ilyenkor a tanári és szülői szerepek nem segítik, hanem hátráltatják egymást, ami a gyermek problémás viselkedésén fog megjelenni. Ezért mindig arra kell törekedni, hogy a szülők is értsék meg az említett koncepciót, és amilyen mértékben lehetséges, igyekezzenek együttműködni.

A *második* alapelv a szociális tanulás megteremtése. A szociális kompetenciák (kommunikációs készség, empátia, impulzuskontroll stb.) fejlesztése által ugyanis a diákok könnyebben tudják asszertív módon kezelni a frusztrációjukat, a konfliktushelyzeteket, a negatív érzelmeket. Szintén fejleszthető hasonló módon a felelősségtudat, illetve a saját gyengeségek és erősségek elfogadása. Ezért nagyon fontos lenne, hogy akár az órarendbe beillesztve foglalkozzanak ilyen szempontból a gyerekekkel erre a célra kifejlesztett tréningfeladatokkal.

A *harmadik* megvalósítandó cél egy közös alapérték- és normarendszer kialakítása az iskolán belül, amit minden szereplő elfogad. Ez megvalósulhat egyrészt azáltal, hogy a diákokat a diákönkormányzatokon keresztül bevonják a szabályok kialakításába és betartatásába, másrészt az órákon is megbeszélés tárgya lehet a határok és szabályok mibenléte, illetve a normaszegések kezelése.

¹ Ruben Wickenhäuser – Frank J. Robertz: *Der Riss in der Tafel*. Springer Medizin Verlag, Heidelberg, 2007, S. 133–134.

Negyedikként a pozitív teljesítménykonceptiót emelik ki a szerzők, ami azt jelenti, meg kell próbálni elérni, hogy minden tanulónak legyenek sikerélményei az iskolában, ami javítja az önbecsülésüket és önértékelésüket.

Végül *ötödikként* a szociális identitás fejlesztésének fontosságát hangsúlyozzák. A csoporthoz tartozás mindannyiunk alapvető szüksége. Ebből következően nagymértékű frusztrációt okoz, ha valaki úgy érzi, hogy a közösség, ahol a mindennapjait tölti, nem fogadja el, kitaszítja. Minden iskolának azon kellene dolgoznia, hogy a gyerekek egyrészt azonosuljanak a saját iskolájukkal, másrészt a csoportokkal, amelyekkel naponta találkoznak, elsősorban az osztályukkal, de gondolhatunk itt sportcsapatokra, tánccsoportokra is stb. A csoporthoz való érzelmi kötődés, a velük közös célok tartást adhatnak az önbizalomhiánnyal, belső bizonytalansággal küszködő gyerekeknek is. Természetesen nem mindegy, hogy milyen csoportba kerülnek a diákok, hiszen egyes negatív célokat képviselő közösségek ki is használhatják e bizonytalanságot és az odatartozás vágyát.² Ezért fontos, hogy lehetőleg az iskola nyújtson minél több opciót, amelyekből mindenki megtalálhatja a neki megfelelőt, mert így kisebb az esélye, hogy veszélyes közösségekhez csatlakozik a diák.

A világhírű pszichológus, *Elliot Aronson* hasonló gondolatokat fogalmaz meg a *Columbine-vérengzés* kapcsán írt könyvében.³ Az általa kifejlesztett úgynevezett mozaikmódszerű tanulás alkalmas arra, hogy csökkentse az iskolai versengést, amely sok frusztrációt okoz a kevésbé sikeres diákoknak, és hozzájárulhat kirekesztettségérzésükhöz. A könyvében részletesen bemutatott mozaikmódszer növeli az együttműködési készséget és empátiát a gyerekek között, és nagymértékben csökkenti a káros előítéleteket. Ezáltal hozzájárul ahhoz, hogy az addig kívülállónak tartott gyerekek is könnyebben integrálódjanak.

Sokan az iskolai zaklatásokat megakadályozó és megelőző programok bevezetésében látják a hosszú távú megoldást.⁴ Persze ezek sem oldanának meg minden gondot, de az mindenképpen elgondolkodtató, hogy az iskolai lövöldözőknél szinte minden esetben kiderült, hogy korábban iskolai zaklatások áldozatai voltak. Ez hozzájárulhatott a bennük lévő harag és agresszió fokozódásához, a megalázottságérzés ugyanis könnyen átcsaphat bosszúvágyba.

² Egyebek között ezt a problematikát dolgozza fel igen érdekfeszítően a Dennis Gansel által rendezett *A hullám* (Die Welle) című német film.

³ Elliot Aronson: *Columbine után. Az iskolai erőszak szociálpszichológiája*. Ab Ovo Kiadó, Budapest, 2009, 128–166. o.

⁴ Johnatan Fast: *Ceremonial violence*. The Overlook Press, New York, 2009, p. 240.

A hosszú távú megelőzés kapcsán mindig fel szokott merülni az ellenőrzés szigorításának kérdése is. A dilemma itt abban áll, hogy a biztonság vagy a szabadság elve kapjon-e elsőséget, mivel a kettő sokszor ellentmondásban áll egymással. Az ellenőrzés magasabb szintje megnyilvánulhat fokozottabb iskolai biztonsági intézkedések bevezetésében. Főként az Egyesült Államokban merült fel, hogy biztonsági kapukat és kamerákat szereljenek fel az iskolákban, átlátszó iskolatáskákat írjanak elő, növeljék a biztonsági őrök számát, akik ellenőrizhetik a diákok táskáit, csökkentsék az iskolai be- és kijárási lehetőségeket, magas biztonsági kerítéssel vegyék körbe az épületeket. Az „iskola mint erőd” kifejezést szokták használni az ilyen típusú intézkedéseket bevezető oktatási intézményekre, ami kifejezi azt a rosszállást is, amellyel igen sokan szemlélik ezt az irányvonalat. Rengeteg tudományos cikk jelent meg e kérdés kapcsán. A legtöbben azt hozzák fel ellenérvként, hogy ezek az intézkedések az ámokfutókat nem feltétlenül tudják megakadályozni tervük végrehajtásában, hiszen egy – akár a halálra is – elszánt embert nem fog viszatartani egy fémdetektor vagy egy kamera. Ellenben a többi diák és dolgozó személyiségi és szabadságjogai súlyosan sérülhetnek. Szintén e módszerek ellen szól, hogy a valódi, felszín alatti nehézségeket és feszültségeket nem kezelik, ráadásul még a megelőző hatásuk sincs kétséget kizáróan bizonyítva.⁵ Léteznek azonban olyan nem drasztikus technikai változtatások is, amelyek igen hasznosak lehetnek a megelőzésben, és nem hozhatók fel velük kapcsolatban az említett ellenérv. Ilyenek lehetnek a következők:

- az iskolák jobb belső kivilágítása,
- világos, átlátható építkezési mód,
- a beláthatatlan sarkokra gömbtükrök felszerelése,
- csak belülről nyitható ajtók alkalmazása (kívülről csak kulccsal működő),
- hangosbemondók felszerelése,
- mobiltelefonok a tanároknál, hogy bármikor segítséget hívhassanak.⁶

E változtatások között több könnyen megvalósíthatót találunk, ezek bevezetéséről talán érdemes elgondolkodni.

A hosszú távú megelőzés kapcsán természetesen egyértelműen felvetődik még sok más tényező szerepe is (szülők, média, jogi szabályozás stb.), ahogyan az a bevezetőben is olvasható. Ráadásul, ha a rendszer egyik eleme

⁵ Katherine S. Newman: Rampage. The social roots of school shootings. Basic Books, New York, 2004, pp. 285–288.

⁶ Ruben Wickenhäuser – Frank J. Robertz: i. m. 200. o.

rosszul működik (például nagyon problémás a szülői háttér), akkor a megelőzési rendszer többi tagjának fokozottan nehéz a dolga.

Intervenció a cselekmény megkezdése előtt

Erre a beavatkozási formára akkor van szükség, ha az iskolai dolgozók, a szülők vagy a kortársak olyan jeleket vesznek észre egy diákon, amelyek egy ámokfutás jellegű cselekmény potenciális veszélyére utalhatnak. Bár ez a szituáció ijesztő lehet a környezetnek, de sokkal jobb, ha ilyenkor próbálnak meg lépéseket tenni a megelőzés érdekében, mintha homokba dugják a fejüket, és reménykednek, hogy nem lesz semmi baj. Ilyen és hasonló esetekre fejlődött ki a nyolcvanas–kilencvenes években az Egyesült Államokban egy új szakterület, az úgynevezett „fenyegetéskezelés” (*Threat Management*). Az a lényege, hogy a szakemberek megpróbálnak olyan módszereket kifejleszteni, amelyekkel lehetővé válik bizonyos veszélyes folyamatok korai felismerése és ezáltal a későbbi tragédiák elkerülése. Eredetileg néhány közéleti személyiség ellen intézett támadás hatására kezdtek el a kérdéssel foglalkozni, de a kutatásokat hamarosan kiterjesztették a stalking és az iskolai lövöldözések területére is. Fontos kiemelni, hogy a fenyegetésmenedzsment célja soha nem a represszió, hanem az intervenció, azaz a krízisfolyamat idejében való felismerése és a segítő közbeavatkozás. Az erőszak ebben a felfogásban ugyanis egy folyamat végpontja, ahol sokáig rendelkezésre állnak cselekvési alternatívák a potenciális elkövető számára, azonban ha nem kap segítséget, előfordulhat, hogy végül úgy érzi, az erőszak az egyetlen kiút számára.⁷ A fenyegetéskezelés tehát nem a stigmatizációról és az elkövető kiiktatásáról szól, hanem a krízisoldáson keresztül a potenciális elkövető és környezete védelméről, egy visszafordíthatatlan tett megakadályozásáról. Éppen ezért ez a felfogás nem tartja helyesnek személyiségprofilok felállítását, ahol pontról pontra le lehet ellenőrizni, hogy valakire illik-e a leírás, és ennek alapján például potenciális ámokfutónak minősíteni az illetőt. Sokkal célravezetőbb, ha az iskolai dolgozók és diákok tisztában vannak vele, milyen veszélyjelzők esetén kell odafigyelniük az adott emberre, és esetlegesen bizonyos megelőző lépéseket tenniük. E veszélyjelzők megjelenhetnek

- az adott személy kommunikációjában (például erőszakkal vagy öngyilkossággal való fenyegetődzés, erőszakos fantáziák kifejezése szóban, írásban vagy egyéb módon stb.);

⁷ Uo. 119–120. o.

- viselkedésében (például ismételt erőszak-alkalmazás a környezetével szemben, szélsőséges impulzivitás, fegyverek beszerzése és iskolába vitele, viszálykodás és izoláció stb.); valamint
- obszesszióiban (például valódi vagy fiktív erőszakos elkövetők szélsőséges imádata, extrém mértékű foglalkozás a halál és rombolás gondolatával, állandó igazságtalanságérzet, nagyzásos fantáziák stb.).

E veszélyjelzők megjelenése esetén érdemes jobban odafigyelni és megvizsgálni, hogy az adott helyzetben miről van szó. Az esetek nagy részében kiderül, hogy nincs ok komolyabb aggodalomra, de elképzelhető, hogy úgynevezett *leakage*-ről, azaz kiszivárogtatásról van szó. Ez a tervezett tette vonatkozó információmegszellőztetést jelenti a későbbi elkövető részéről, és nagyon komolyan kell venni.⁸ Azt, hogy melyik eset áll fenn, úgy a legegyszerűbb eldönteni, ha megállapítják, milyen típusú és milyen veszélyességi fokozatú a fenyegetés.

Az FBI által kiadott *Az iskolai lövöldöző (The school shooter)* című anyag átfogó elemzést tartalmaz az iskolai lövöldözések és megelőzésük vonatkozásában. Négyféle fenyegetéstípust különböztetnek meg a kijelentés megfogalmazása szerint. A *direkt fenyegetés* konkrét cselekményre utal konkrét személy(ek) ellen világos, egyértelmű formában. Például: „*A tornateremben el fogok helyezni egy bombát, amellyel felrobbantom X. Y.-t.*” Az *indirekt fenyegetés* ezzel szemben kétértelmű, nem világos utalás. A konkrét terv, a motiváció, az áldozatok nem jelennek meg egyértelműen, és maga a fenyegetés sem biztos kijelentésként, hanem inkább tapogatózó jelleggel jelenik meg. Például: „*Ha akarnám, mindenkit kinyírhatnék ebben az iskolában.*” A harmadik típust *leplezett fenyegetés*nek nevezik. Ennek lényege, hogy implicit erőteljesen agresszív tartalmat hordoz, de mégsem fogalmaz meg explicit fenyegetést. Például: „*Jobb lenne nekünk itt nélküled.*” Végül a negyedik a *feltételes fenyegetés*, amely valamely kondícióhoz köti a fenyegetés bevalását vagy annak elmaradását. Például: „*Ha nem fizet egymilliót, felrobbantom az iskolát.*”⁹

⁸ Mary Ellen O'Toole: The school shooter. A threat assessment perspective. Critical Incident Response Group. National Center for the Analysis of Violent Crime, FBI Academy, Quantico, Virginia, 1999, pp. 16–17. Az előbbi és még további kutatási eredményeket arra vonatkozóan, hogy milyen személyiség- és környezeti jellemzők jelezhetnek súlyosabb problémát, a columbine-i eset kapcsán összehívott 1999-es virginiai Leesburg-szimpoziumon más kutatókkal is megvitatták. Ennek végeredménye az O'Toole-monográfia.

⁹ Uo. 7. o.

A veszélyességi fokozat szerint is különbséget lehet tenni a fenyegetések között, bár az előző felosztás alapján is érzékelhető, hogy nem minden típus tekinthető egyformán veszélyesnek.

Veszélyességi fokozat szerint léteznek úgynevezett *felületes fenyegetések*, amelyek nem tartós ártó szándékot fejeznek ki, hanem egy adott szituációból fakadó indulatot, amely feloldható a felek között, a konfliktust meg lehet beszélni. Ezzel ellentétben tartós szándékot takaró, úgynevezett *valódi fenyegetéstől* kell tartanunk a következő jellemzők bármelyikének megléte esetén:

- ha specifikus részletek jelennek meg benne, például egy meghatározott dátum;
- ha ismételten vagy több különböző személy vonatkozásában is elhangzott;
- ha konkrét tervszerűség jellemzi;
- ha a diák nézőket vagy társakat keres cselekményéhez; illetve
- ha fizikai bizonyítékok kerülnek elő, például lőfegyver vagy a potenciális áldozatok listája.¹⁰

Felületes fenyegetések esetén történhetnek pedagógiai jellegű intézkedések, de kifejezett fenyegetésmenedzsmentre nincs szükség. Ha valódi fenyegetésről van szó, azt kell eldöntetni, hogy mennyire akut a helyzet, szükség van-e azonnali közbeavatkozásra. Általánosságban kijelenthető, hogy minél konkrétabb és részletesebb a fenyegetés tartalma, annál jobban lehet tartani attól, hogy az illető komolyan gondolja, és be is váltja a kijelentését.¹¹ Érdekes módon, bár nem véletlenül, ugyanez igaz az öngyilkossági fenyegetődzésekre is. Visszatérve témánkra, ha akut, nagy veszélyességi fokozatú fenyegetés hangzik el, akkor egyrészt a rendőrség bevonásával gondoskodni kell az iskola és az iskolai személyzet, illetve a diákok biztonságáról. Emellett értesíteni kell bizonyos személyeket, például az érintettek szüleit, mind a potenciális elkövetői, mind az áldozati oldalról. Végül szükség lehet offenzív eszközök alkalmazására is, például iskolai eltanácsolás, házkutatás stb. formájában.

Mielőtt bármilyen döntésre sor kerül, ha lehetséges, el kell végezni a helyzet mélyebb elemzését is. Ennek során meg kell próbálni objektivitásra törekedni, és minél több forrásból származó információt beszerezni, így például minél több embert megkérdezni a potenciális elkövető környezetéből, átnézni a rá vonatkozó iskolai vagy egyéb aktákat, amelyekből következtetni lehet a helyzet súlyosságára.¹² Kiderülhet az is, hogy a fenyegetés ártalmatlan,

¹⁰ Ruben Wickenhäuser – Frank J. Robertz: i. m. 121. o.

¹¹ Mary Ellen O'Toole: i. m. 9. o.

¹² Ruben Wickenhäuser – Frank J. Robertz: i. m. 122–123. o.

vagy hogy a diákban felhalmozott feszültségek oldásához elegendő néhány beszélgetés az iskolapszichológussal, és szükségtelen a rendőrség bevonása, ami rögtön feljelentéssel is jár.¹³

Az említett feladatok elvégzésére a tapasztalatok alapján egy krízisteam a legalkalmasabb, amely az iskolai személyzet meghatározott tagjaiból, valamint esetleg egyéb szakemberekből áll össze (például pszichológusok, szociális munkások). Ideális esetben e csapat rendszeresen ülésezik, de nem csupán a lehetséges átokfutások témakörében, hanem az iskolában előforduló összes negatív irányú devianciát érintve, így az öngyilkossági kísérleteket, az erőszakos bandák kialakulását stb. Az ülések tárgyának szélesebb körű meghatározása azért is nagyon hasznos, mert a korábban említetteknek megfelelően az átokfutás jellegű cselekményeknek sokszor lehetnek olyan előzményei, amelyek e tágabb körbe tartoznak, például öngyilkossági fenyegetődzések stb. A krízisteam feladata tehát az iskolában előforduló problémás helyzetek átbeszélése és döntés a lehetséges beavatkozási formákról. Fontos, hogy a csapat jó kapcsolatot ápoljon a gyermekvédelemben dolgozó és családsegítő szakemberekkel is, illetve természetesen a rendőrséggel. Ez nem azt jelenti, hogy minden esetben be kell vonni e külső erőket, de érdemes meghatározni azt a fenyegetettségi szintet, amikor erre sort kell keríteni. Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy nincs tökéletes megoldási forráskönyv egy adott helyzetre, rugalmasan kell alakítani a reaklási módozatokat. Fontos hangsúlyozni, hogy mindenképpen el kell kerülni azt a hibát, hogy egybemosódjanak a fegyelmezési és a krízisoldási megoldások. A fegyelmezés célja annak jelzése, hogy bizonyos problémás viselkedésformákat a közösség nem tart helyesnek, és ezért ezek meghatározott büntetésekkel vonnak maguk után, ezzel szemben a krízisoldás célja a segítségnyújtás és a nagyobb baj megelőzése. Nagyon fontos, hogy e kettő egyértelműen külön legyen választva, és az esetleges súlyosabb fegyelmezési eszközök mellett (például iskolából való elbocsátás) mindig történjen segítő közbeavatkozás is, nehogy pont a szigorú büntetés legyen az az utolsó csepp, amely az eszkalációt kiváltja, mint ahogyan az például *Robert S.* esetében történt Erfurtban.¹⁴

¹³ Erre hoz példát a következő esettanulmány: Johann Koch: Seine Freundin verrät ihn nicht – Amokdrohungen ernst nehmen. In: Gewaltprävention im Miteinander. Verstehen und Handeln. Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung, Berlin, 2007, S. 6–7.

¹⁴ Ruben Wickenhäuser – Frank J. Robertz: i. m. 124–125. o.

Intervenció a cselekmény megkezdése után

A tett megkezdése utáni intervencióra abban az esetben van szükség, ha a tettes előzetes fenyegetései vagy gyanús viselkedése alapján környezete számára nem vált egyértelművé terveinek veszélyessége, illetve erről nem történt jelzés a megfelelő szerveknek, aminek következtében a szükséges ellenintézkedések sem történtek meg. Ebben az esetben már csak a tett megkezdése után lehet beavatkozni, ami természetesen a legkockázatosabb minden szereplőre nézve.

Nagyon hasznos, ha létezik egy cselekvési terv, amelyet ilyen esetben követni lehet, mert ez csökkenti az elkövethető hibákat, és hozzájárulhat egy kevésbé tragikus végkifejlethez. Az Egyesült Államok mellett Németországban foglalkoztak a legintenzívebben ezzel a problémakörrel. Egyebek között elkészítettek a berlini iskolák részére egy vészterv-füzetet, amely nem csupán ámokfutás esetére, illetve az azzal való fenyegetésre ír elő cselekvési útmutatót, hanem az iskolai erőszak minden egyéb formájára is, három különböző veszélyességi fokozatba beosztva őket. A megkezdett ámokfutás a harmadik, az azzal fenyegetődés a második fokozatba tartozik.¹⁵ A vészterv öt pontban gyűjti össze, hogy mi a teendő abban az esetben, ha iskolai ámokfutásra kerülne sor. Röviden összefoglalva e pontokat: a rendőrség azonnali értesítése után elsőként hangosbemondón figyelmeztetni kell mindenkit a veszélyhelyzetre, és fel kell hívni a fedezékkeresésre, az ajtók bezárására, az ablakok kerülésére stb. Ezután, illetve eközben, ha lehetséges, el kell látni a sérülteket, illetve elő kell készíteni az iskola alaprajzát és minden egyéb hasznos információt a rendőrség számára, valamint szabaddá kell tenni az utat az érkező rendőrségnek és mentőknek. A harmadik pont az egyéb értesítésekről szól (sajtó, krízishelyzetre kiképzett iskolapszichológusok, szülők informálása stb.). A negyedik, illetve ötödik pont már a tett utáni helyzettel foglalkozik: a tragédia feldolgozási lehetőségeivel, a traumacsökkentéssel, illetve a rendőrségnek való utólagos információnyújtással a tettesről.

Az iménti ajánlások mellett a következő tanácsokat érdemes megfogadni. Nagyon fontos, hogy a tanárok, diákok vagy egyéb iskolai alkalmazottak ne próbálják meg lefegyverezni az elkövetőt, mert túl nagy a sérülés kockázata

¹⁵ Notfallpläne für die Berliner Schulen. Hinsehen und Handeln. Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport, Berlin, 2005, S. 1–3. Ezt a tervet egészítette ki a Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung által 2009-ben kiadott *Informationsschreiben zum Umgang mit Gewalt- und Notfallsituationen an Berliner Schulen* című irat: http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/hilfe_und_praevention/gewaltpraevention/

és túl kicsi az esély, hogy sikerrel járnak, hiszen az elkövető jellemzően erőteljesen beszűkült tudatállapotban van, ezért pszichésen igen nehéz hatást gyakorolni rá. A fizikai lefegyverzéséhez pedig általában nem állnak rendelkezésre megfelelő eszközök. Ugyancsak kockázatokat rejt magában az iskolai csengő vagy tűzjelző beindítása az elkövető megzavarására, hiszen erre a diákok és tanárok is reagálhatnak, és esetleg pont így kerülnek veszélybe, például azzal, hogy elhagyják addigi biztonságos helyüket. Sokkal praktikusabb, ha van egy speciális jelzőhang az ilyen esetekre, amelynek elhangzásaakor a tanulók és a pedagógusok azonnal bezárkóznak a terembe, ahol tartózkodnak, és megfelelő fedezéket keresnek maguknak. Ha valaki szembekerül az elkövetővel, igen fontos, hogy megpróbáljon elmenekülni, elrejtőzni vagy fedezék mögé bújni. Sajnos az elkövetők általában olyan gyorsak, hogy a potenciális áldozatoknak minimális idő áll a rendelkezésükre, hogy felmérjék, mi történik, és adekvátan reagáljanak. Szintén nagyon fontos, hogy a tettest semmiképpen nem szabad provokálni, de általában más módon sem érdemes a befolyásolásával próbálkozni a már említett beszűkült tudatállapot miatt.¹⁶

A kiérkező rendőrök rendkívüli próba előtt állnak ilyen esetekben. Nagyon sok függ az adott csapat lélekjelenlététől, improvizációs készségétől és reakciójuk gyorsaságától. Ráadásul a kiérkező rendőrök általában nem speciális egységek, hanem leggyakrabban járőrök, mivel ők tudnak a leggyorsabban a helyszínre érkezni. Az ő mentális felkészültségükön és kockázatvállalási készségükön életek múlhatnak.¹⁷ Nem csupán a tettes ártalmatlanná tétele a feladatuk, hanem nagyon sokszor ők azok is, akik először találkoznak a sebesültekkel, akiken szintén segíteni kell. Bármennyire fontos azonban ez utóbbi feladat is, a rendőrség elsőrendű feladata mégis az elkövető izolálása és lefegyverzése, mivel ezzel előzhető meg a további vérontás. Ennek minél gyorsabb megtörténtéhez igen lényeges, hogy az iskolából telefonálók már a segélyhíváskor közöljenek néhány fontos információt. A legfontosabbak egyrészt magára a fenyegetettségére vonatkoznak, azaz hogy mi történik éppen, dördült-e el már lövés vagy történt-e egyéb fegyverhasználat. Szintén közölni kell az elkövetők létszámát, a személyleírásukat, valamint ha ismert, a személyazonosságukat és az iskolához való kapcsolódásukat (például jelenlegi vagy volt diák, tanár, egyéb dolgozó stb.), továbbá, hogy mivel vannak felfegyverkezve. Az elkövető motivációjának feltérképezése is nagyon fontos, a rendőrségi beavatkozás szempontjából perdöntő jelentőségű ugyanis, hogy

¹⁶ Ruben Wickenhäuser – Frank J. Robertz: i. m. 107–110. o.

¹⁷ David Baumgartner: Amok. Zeitschrift für Kriminologie, 2/2005., S. 76–77.

túszejtőről vagy ámokfutóról van-e szó. Előbbinél tudniillik fennáll a tárgyalás lehetősége, utóbbinál viszont az elkövető célja nem bizonyos követelések kiharcolása, hanem maga az ölés, ezért ebben az esetben a rendőrség a tárgyalást mellőzve azonnal a tettes kiiktatására törekszik. A segélyhíváskor közlendő további lényeges adat, hogy az elkövető hol tartózkodik a hívás pillanatában, melyik épületrészben, melyik teremben stb. Fontos, hogy a hívó segítse a rendőrséget azzal, hogy tájékozási pontokat is ad, a rendőrök kiérkezésekor pedig átadja az épület alaprajzát, ahogyan azt már a berlini vészterv is tanácsolta. Ez nem csupán azért lényeges, hogy az elkövető útja követhető legyen, hanem azért is, hogy a rendőrség megtalálja a legmegfelelőbb behatolási pontot az épületbe. A telefonos kapcsolatot egyébként legalább a rendőrség kiérkezéséig meg kell próbálni fenntartani, hogy a helyzet alakulásáról állandó információ álljon a rendelkezésére.¹⁸

Konklúziók

A leírtakból látható, hogy nagyon gondos munkára és főként határozott együttműködésre van szükség minden szereplő részéről ahhoz, hogy a megelőzés lehetősége fennálljon. Elméletben a prevenció sikeres lehet, a gyakorlatban azonban be kell látnunk, hogy lehetetlen teljes biztonságot elérni, mert soha nem fogunk tudni egy ámokfutáshoz vezető minden tényezőt a befolyásunk alá vonni. Bár meg is fordíthatjuk a gondolatot, és bízhatunk abban, hogy csak a tényezők bizonyos szerencsétlen együttállása esetén jut el az adott személy az ámokfutásig, és lehet, hogy már egy tényező kiiktatása is elegendő ahhoz, hogy a tragédia ne történjen meg. De sokszor azt az egy apró jelet vagy hibát nehéz észrevenni, ezért mindig óvatosságra, higgadságra és önreflexióra kell törekedni.

IRODALOM

Aronson, Elliot: Columbine után. Az iskolai erőszak szociálpszichológiája. Ab Ovo Kiadó, Budapest, 2009

Baumgartner, David: Amok. *Zeitschrift für Kriminologie*, 2/2005.

Fast, Johnatan: Ceremonial violence. The Overlook Press, New York, 2009

Koch, Johann: Seine Freundin verrät ihn nicht – Amokdrohungen ernst nehmen. In: Gewaltprävention im Miteinander. Verstehen und Handeln. Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung, Berlin, 2007, S. 6–7.

¹⁸ Ruben Wickenhäuser – Frank J. Robertz: i. m. 111–112. o.

Newman, Katherine S.: Rampage. The social roots of school shootings. Basic Books, New York, 2004

O'Toole, Mary Ellen: The school shooter. A threat assessment perspective. Critical Incident Response Group. National Center for the Analysis of Violent Crime, FBI Academy, Quantico, Virginia, 1999

Wickenhäuser, Ruben – Robertz, Frank J.: Der Riss in der Tafel. Springer Medizin Verlag, Heidelberg, 2007

Informationsschreiben zum Umgang mit Gewalt- und Notfallsituationen an Berliner Schulen. Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung, 2009

Notfallpläne für die Berliner Schulen. Hinsehen und Handeln. Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport, Berlin, 2005